

**You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Wstęp

Author: Ilona Copik, Barbara Kita

Citation style: Copik Ilona, Kita Barbara. (2018). Wstęp. W: I. Copik, B. Kita (red.), "Kultury obrazu - tabu - edukacja" (S. 7-8). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu tak długo, jak tylko na utwory zależne będzie udzielana taka sama licencja.

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Wstęp

Czy we współczesnych, niezależnych i wyzwolonych kulturach obrazu istnieje jeszcze jakieś tabu? W jakich sytuacjach kultura podtrzymuje, kiedy zaś zawiesza społeczne zakazy? Jak kulturowe tabu uzewnętrznia się w medialnych i społecznych dyskursach? Te i podobne pytania stanowią punkt wyjścia tekstów zgromadzonych w prezentowanym tomie. Motywem przewodnim jest w nim tabu – różne sposoby jego funkcjonowania i konceptualizowania we współczesnej kulturze wizualnej – oraz refleksje, jakie wywołuje ono w kontekście relacji nawiązywanych pomiędzy obrazami a sztuką, nowymi mediami, edukacją. Autorzy artykułów zamieszczonych w trzech obszarach problemowych: *Media*, *Film* oraz *Edukacja*, niejednokrotnie interdyscyplinarnie łączą perspektywy medio- i filmoznawcze z antropologią kultury, estetyką, językoznawstwem i literaturoznawstwem, w różny sposób przyglądając się temu, co w kulturze zakazane, stłumione, przemilczane, wyparte, nietykalne czy nieczyste. Częściej jednak aniżeli oznaki samej tabuizacji odnajdują w swoich analizach różne przejawy transgresji i przekraczania norm. W kontekście współczesnej kultury zasadniej aniżeli o samym tabu byłoby bowiem mówić o nasilonych procesach detabuizacji, rozumianej jako podejmowanie aktów świadomego łamania zakazów lub ich neutralizacji.

W tekstach, jakie znalazły się w zbiorze, nie tyle więc bierze się pod lupę tabu, ile podejmuje się złożoną refleksję nad ewolucją tego pojęcia. Autorzy odwołują się przy tym do rozumienia tabuizacji zgodnego ze słownikiem tradycyjnej antropologii, odnoszącym sens tego, co zakazane, do samego źródła kultury tradycyjnej (działania wzmacniającego więzy społeczne, pełniącego funkcje integrujące zbiorowość) oraz transformacji tabu, jaka dokonuje się we współczesnych zmediatyzowanych kulturach pod wpływem rozwoju wysokich technologii, rozprzestrzeniania się nowoczesnych technik komunikacyjnych i związanych z tym zjawisk społeczno-kulturowych (upłynnienia tożsamości, unifikacji, sekularyzacji). W tekstach tych można wprawdzie znaleźć refleksje

odwołujące się do zjawiska istnienia obszarów wspólnoty doświadczeń kultur pierwotnych i współczesnych (mity, rytuały, normy społeczne – fundamenty ładu symbolicznego), więcej jest w nich jednak przykładów świadczących o zasadniczych różnicach, które potwierdzają słuszność tezy, że tabu jako kategoria antropologiczna funkcjonuje dziś nieco inaczej aniżeli kiedyś, przede wszystkim podlega nieuchronnej dynamizacji. O ile bowiem znane są przykłady negocjacji tabu w społecznościach tradycyjnych, o tyle wiadomo, że stosowane one były z rzadka, nieodmiennie towarzyszyła im przy tym świadomość faktu, iż trwałe złamanie obowiązującej normy grozi poważnymi konsekwencjami społecznymi. Dlatego naruszenie tabu każdorazowo wiązało się z zastąpieniem jednej reguły inną, stanowiącą nowe prawo. W przeciwieństwie do tego współczesna kultura, dystansując się od wszelkiej trwałości i normalizacji, tak często narusza i zmienia zasady w duchu kolejnych transgresji, że niejednokrotnie trudno w jej obrębie w ogóle odnaleźć sfery tabu. Obowiązującymi strategiami komunikowania się w przestrzeni mediów, sztuki, a coraz częściej także edukacji, staje się przekraczanie granic, szok i prowokacja, będące wyrazem istnienia wręcz obowiązku detabuizacji w różnych obszarach życia społecznego i indywidualnej jednostkowej egzystencji.

W sytuacji, w której to, co zwyczajowo uznawane za wstydlive, niebezpieczne czy kontrowersyjne, definitywnie traci swoją tożsamość, tym bardziej aktualne wydaje się postawienie pytania o sens istnienia tabu. Pytanie to w istocie pociąga za sobą dalsze refleksje, dotyczące już nie tyle kwestii samych zakazów i podejmowania obecnie różnych aktów ich przekraczania/redefiniowania, ile szerzej: sensu kultury, obowiązującej w niej racjonalności, istoty relacji społecznych, strategii nadawczo-odbiorczych, zasad kulturowej komunikacji. Problemy odnoszące się do współczesnych procesów tabuizacji/detabuizacji wydają się przy tym warte roztrząsania, wzięwszy pod uwagę, że tabu oznaczało dotąd zakaz, który pełnił funkcję ochronną w kulturze. Dzisiejszy stopniowy zanik norm i zakazów wiąże się z utratą logiki utrwalonej w pokoleniowym doświadczeniu skumulowanym we wzorach kulturowych, stanowiąc jeszcze jedno świadectwo nieuchronnej utraty przez współczesnego człowieka gruntu pod nogami. Teksty zgromadzone w tomie *Kultury obrazu – tabu – edukacja* niezawodnie zaświadczać, że w warunkach kulturowej zmiany tropienie transformującej się definicji kulturowej i społecznej pojęcia tabu staje się już nie tylko istotnym wyzwaniem, ale czymś w rodzaju badawczej powinności.

Ilona Copik
Barbara Kita